

הלימוד מוקדש לענין סמ"ר מאיר שנוולד הי"ד נפל בכפר דרום ט' ניסן תשנ"ה

ישיבת ההסדר "מאיר הראל" מודיעין יום ירושלים תשע"ב

דף מקורות לשיעור ראש ישיבת ההסדר הרב שנוולד

"דרך רחוקה" - בקרבן פסח העיר מודיעין במעגלי הקדושה של ירושלים

1. משנה מסכת פסחים פרק ט (ב) איזו היא דרך רחוקה, מן המודיעים ולחוץ, וכבודתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר, מאסקפת העזרה ולחוץ. אומר רבי יוסי, לפיכך נקוד על ה' לומר, לא מפני שרחוקה ודאי, אלא מאסקפת העזרה ולחוץ.

2. רמ"ם פירוש המשניות - מסכת פסחים פרק ט משנה ב (ב) איזו היא דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ כו' - מודיעים, מקום בינו ובין ירושלים ט"ו מיל, והוא מהלך שילך אדם הליכה בינונית ברגליו מעת הנץ החמה עד בין הערבים ואם היה יום ארבעה עשר חוץ למודיעים הוא בדרך רחוקה. ורבי אליעזר אומר אפילו היה תוך ירושלים וחלה או נשתבש הלכות ולא יכול להכנס בעזרה בשעת הקרבן, אלא שהיה בסוף השעה כשהגיע לאסקופת העזרה, דינו כדיון מי שהיה בדרך רחוקה, ורבי עקיבא אומר כי מאחר שהיה לפניו מן המודיעים ולא יכול להגיע שדינו כדיון אנוס. והלכה כר"ע.

7. רבנו חננאל על פסחים דף צ"ב מתני' איזו היא דרך רחוקה מן המודיעית ולחוץ וכבודתה לכל רוח כו'. פ"י שיהיה שם כחצי היום אמר עולא מן המודיעית לירושלים חמשה עשר מיל סבר לה כ"י יוחנן דאמר עשר פרסאות מהלך אדם בינוני ביום חמשה מילין מעלות השחר ועד הנץ החמה וחמשה מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים פשו שלשים מיל חמשה עשר מצפרא לפלגיה דיומא וחמשה עשר מפלגיה דיומא עד לאורתא וק"ל כל מצות התמיד מבי ינטו צללי ערב והפסח אחריו השתא אימת קא מחייב האי גברא למעבד פסח בחצות כיון דאיבעי סגויי לא מתעייל ליה עד דאיכא שמשא פטור כי אחר ביאת השמש אינו שוחט כלל.

3. תו"ט על מסכת פסחים פרק ט משנה ב (ב) מן המודיעים ולחוץ - כתב הריב"ם מהלך ט"ו מילין והוא שיעור כו' מהנץ החמה עד בין הערבים שהוא שעת הקרבנות הקרבן. דבין הערבים כתיב ביה כתמיד. ותמיד אעפ"י שנשחט משש ומחצה זמנו מן התורה מתחלת שבע ואילך. שמתחלת החמה להתעסק כלפי מערב קצת ומשחרי כותלי דהכי אמרינן ביומא. (ריש) פרק ו' צלותיה דאברהם [תפלת הערב שלו] מכי משחרי כותלי דהיינו מחצות היום ולחל. ופרכינן עלה מהא דתנן תמיד נשחט בשש ומחצה. ומשני שאני כותלי בית המקדש דלא מיכווני רחבים מתחתיה ולא משחרי בעיקום פורתא עד חצי שבע ומיהו זמן שחיטה מתחלת שבע ואילך ומנך עד שתשקע החמה. ומתשקע החמה לא. דדס נפסל בשקיעת החמה. באיזהו מקומן. כך לשון רש"י ועיין פ"ג משנה ב'.

8. רש"י מסכת פסחים דף צ"ג עמוד ב חמשה עשר מילין - מקדמי ליה הנא לדין דרך רחוקה לגבי פסח, וסבירא ליה לעולא דרך רחוקה כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה - כל שעת שחיטה מהלך ואינו מגיע, ושעת שחיטה מחצות היום ואילך, דבין הערבים כתיב ביה כתמיד, ותמיד, אף על פי ששחט בשש ומחצה זמנו מן התורה מתחלת שבע ואילך, שמתחלת החמה להתעסק כלפי מערב קצת, ומשחרי כותלי, דהכי אמרינן ביומא דאברהם דפתיק שליטי נכת, (ב) צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי, והיינו מחצות היום ולחל, ופרכינן עלה מהא דתנן: תמיד נשחט בשש ומחצה, ומשני שאני כותלי בית המקדש דלא מיכווני רחבים מתחתיה, ולא משחרי בעיקום פורתא עד חצי שבע, ומיהו, זמן שחיטה מתחלת שבע ואילך ומנך עד שתשקע החמה ומתשקע החמה לא דדס נפסל בשקיעת החמה בלחיהו מקומן ונחמיהו. (א) ומחצות ועד שקיעת החמה מהלך חמשה עשר מילין כי הא דר' יוחנן. כבר לה - עולא. כמה מהלך אדם - בינוני, ובינוני, לחקופת ניסון ותשיר, שהימים והלילות קוין. עשרה פרסאות - ארבעים מילין. מעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מיל - כך שהיית החמה ללא שבעים של רקיע, וכנגדה שהיה בשקיעתה ליכנס, דהיינו משקיעתה ועד לאלה הכוכבים. פשי תלתין - מהנלה ועד שקיעתה. לאורתא - לשקיעת החמה, דאזכר אין זמן שחיטה, דדס קדשים נפסל בשקיעת החמה, כדאמרין בלחיהו מקומן בשחיטת קדשים. בשעת אכילה - כל שעת אכילה שחוק מחצות היום כל כך שאינו יכול ליכנס כל הלילה, אכילה הפסח כל הלילה, ורבען עבוד החמקה, ואמור עד חצות לר' עקיבא, ולר' אלעזר לאורייחא עד חצות, כפרק בחולא/ענבי פסחים/ (ק), (ב) ובכרכות כפרק קמא/מאמיהו/ (ט), (א). ולרב יהודה קשיא - דאמר: כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה הוא לפטור, הא איחזי למוכל לאורתא - חייב. והא טמא שריין ב' - ופלוגתיהו כפרק האשה (פסחים א, ב). לדידי לא קשיא - דאף על גב דלדך רחוקה פטורה להאי לחזי לאורתא, ומימיבנא ליה גבי טמא שריין - היינו טעמא דלדך רחוקה חלל רחמנא פטורא דטהור, והיינו דרך רחוקה שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה, דבזי עשייה כתיב ואף על גב דיכול ליכנס בשעת אכילה - רחמנא פטריה, אבל לטמא לא חלה רחמנא פטורא וידיה דלדך רחוקה חלל בטומאה, וטעמא לטומאה מסוס אכילה היא ולא מסוס עשייה, דהא יכול לשלח קרבנותיו, ועוד: מלכתה טמא נפש ולא כחז בעל קרי או טמא שריין - שמעינן מיניה: לא פטרי חלל בטומאה אריכותה, דלא חזי לאורתא. ולרב יהודה לא קשיא - דקסבר: טמא לנפש סתמא נמיב, ואפילו שביעי שלו במשמע, כדאוקימנא באידך פירקין/האשה/ (ג), (ב) דסבר לה כמאן דלאמר טמאי מת מזהו הוה, שחל שביעי שלהן בערב הפסח. בסופים ובפרדיים - במרובה. יכול יהא חייב - כתיב, אס לא הניבו לעזרה בשעת שחיטה. והלה יהיה - לחוץ למודיעין לדרך רחוקה הוא. מפני גמלים וקרבנות - והוא היה מביא בניו ובני בנותו עליהן. חייב - שאין זה אנוס, שיש לו להקטיל ולחייב ולשחוט.

4. תוספתא מסכת חגיגה פרק ג (יא) מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס [דקים] לקידוש מן המודיעים לחוץ אין נאמנין ביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה אבל לא על התרומה בשעת הנתות והבדים אף על התרומה וקודם לנתות והבדים שניעים יום נאמנים על הקדש ועל המדומע ועל הקנן אבל לא על התרומה בשעת הנתות והבדים אף על התרומה נאמנין על היין בשעת היין ועל השמן בשעת השמן אבל לא [על היין בשעת השמן ולא על השמן בשעת היין] עברו הנתות והבדים חזרו לאיסורן הביאו לו הבית של תרומה לא יקבלנה הימנו אלא אם כן אמר לו יש לי [בתוכה] רביעית קדש הביאה לנת הבאה אף על פי שמכירה שהיא היא לא יקבלה ממנו.

9. תוספות מסכת פסחים דף צ"ג עמוד ב עולא לטעמיה - חימה מנא ליה לעולא ללא הוה שעת שחיטה מתחילת

5. (תפארת ישראל זכין) על מסכת פסחים פרק ט משנה ב (א) מן המודיעים - מודיעים היא עיר שרחוקה מירושלים ט"ו מיל, דכך שיעור מהלך אדם בינוני מהנץ החמה עד זמן שחיטת הפסח בין הערביים.

6. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צ"ג עמוד ב גמרא. אמר עולא: מן המודיעים לירושלים חמשה עשר מילין הוא. סבר לה כי הא דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כמה מהלך אדם ביום - עשרה פרסאות. מעלות השחר ועד הנץ החמה חמשה מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים חמשה מילין. פשו לה תלתין. המיטר מצפרא לפלגא דיומא, ומיטר מפלגא דיומא לאורתא. עולא למעשה, דאמר עולא: אי זה הוא דרך רחוקה - כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה. אמר מר: מעלות השחר עד הנץ החמה - חמשה מילין. מנא לך? - דכתיב +בראשית י"ג+ וכמו השחר עלה ויאצו המלאכים וגו' וכתוב +בראשית י"ג+ השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה, ואמר רבי הנינא: לדידי חזי לי הווא אתרא, והווא חמשה מילין. גופא, אמר עולא: איזה הוא דרך רחוקה - כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה. ורב יהודה אמר: כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה. אמר ליה רבה לעולא: לדידך קשיא, ולרב יהודה קשיא. לדידך קשיא דאמרת כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה - והא טמא שריין, דאין יכול ליכנס בשעת שחיטה, וקאמרת שוחטין וזורקין על טמא שריין, ולרב יהודה קשיא: דאמר: כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה, והא טמא שריין דיכול ליכנס בשעת אכילה, וקאמר אין שוחטין וזורקין על טמא שריין - אמר ליה: לא לדידי קשיא ולא לרב יהודה קשיא: לדידי לא קשיא: דרך רחוקה לטהור, ואין דרך רחוקה לטמא.

סקינה דלס נפסל בשקיעת החמה לרוב ליה מכוס הקריבו חת זכחו והא קיימא לן כפ' שני דמגילה (דף כג) לעד ללח הכוכבים יומא הוא.
רב יהודה אמר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה - תימה לרוב יהודה מן המודיעים לא יכול ליכנס בחלי היום וכל הלילה ולעולא כשעת שקיעה לניחוי אלו וכן נזכר לאיסתמוס דרכי כלהמרינו בר"ה (דף כג): ועוד דלחילא לר"ע קיימי' דלחיה ליה תחומין דלחוייתא ולרוב יהודה יכול ליכנס מן המודיעים עד סמוך לתחום בתחלת הלילה וליכא בנייהו התחא כולי האי וכו' תשמע בירושלמי.

15. **רשי שם**
 מן המודיעים ולפנים - מודיעים שם כדך לחוק מירושלים חמשה עשר מיל, כדלחמך במסכת פסחים (אג, ב), ממנו ולפנים ללד ירושלים נאמנו קדרין עמי הארץ לכת מזה כלי חרס הדקין, גוון קדרות כוסות וקיתונות, קאי אפסך כלא הם, ובירושלים אין עושין כשמות מפני העשן, לא לסמו ולא לקדרות, ולפיכך החמיתם שלא לנזר עליהן, קאי גזרין גזירה על הנזר קלון רוב הנזר יכולין לעמוד בה:

16. ספר במדבר פרק ט

(א) וידבר יהוד אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בהדש הראשון לאמר: (ב) ויעשו בני ישראל את הפסח כמקודם: (ג) בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערפים תעשו אתו כמקודם ככל תקתי וככל משפטיו תעשו אתו: (ד) וידבר משה אל בני ישראל לעשות הפסח: (ה) ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערפים במדבר סיני ככל אשר צוה יהוד את משה בן עשו בני ישראל:
 (ו) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: (ז) ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן יהוד כמקודם בחוד בני ישראל:
 (ח) ויאמר אליהם משה עמדו ואשמענה מה יצוה יהוד לכם:
 (ט) וידבר יהוד אל משה לאמר: (י) דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחקה לכם או לדתיתכם ועשה פסח ליהוד: (יא) בהדש השני בארבעה עשר יום בין הערפים יעשו אתו על מצות יקרבים ויבלהו: (יב) לא ישאירו ממנו עד בקר ועצם לא ישפרו בו ככל חקת הפסח יעשו אתו: (יג) והאיש אשר הוא טהור וקרוב לא יהיה יהוד לעשות הפסח ונתרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן יהוד לא תקריב כמקודם תמאו וישא האיש ההוא:

17. רמב"ם על במדבר פרק ט פסוק א

וצוה הכתוב לטמא ולמי שהיה בדרך רחוקה לעשות השני, והוא הדין והטעם לכל מי שלא עשה הראשון ואפילו במזיד שחייב לעשות השני כדברי רבותינו (פסחים שם) **ולא הזכיר הכתוב אלא לומר שיעשו השני ברשות, ולמנוע הטמא מלעשות הראשון, אבל מי שהיה בדרך פטור מן הראשון ועושה השני, ואם רצה לצאת בראשון וצוה ושחטו עליו הורצה, דקיימא לן (שם צב): מיחס הוא דחס רחמנא עילויה ואי עביד תבא עליו ברכת ויתכן שלכך הזכיר הכתוב "רחוקה", כי בדרך הקרובה בידו לעשות השני או הראשון, שישחטו ויזרקו עליו ויבא ויאכל לערב:**

18. רש"י קידושין דף ס"א

שהיו אומרים אמו נשבת מן המודיעים - לכך מיחו בו קסוי הפוקים אומרים עליו אמו נשבת מודיעים כדך כל בית השמונלי היה וקטויה פסולה לכהונה ונשאה אכיו ונמאל חלל:

70

80

90

100

110

120

130

10. המאיר על מסכת פסחים דף צ"ב

ואינו היה דרך רחוקה שמפקיעתו מן הראשון כל שהיא מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכול רוח ומודיעים הוא שם עיר רחוקה מירושלים חמשה עשר מיל שנמצא שאינו יכול ליכנס לירושלים בשעת שחיטה שמהלך של אדם בינוני מהיץ החמה שהיא יציאה בכי טוב עד חצות חמשה עשר מיל ומחצות ולמעלה עד שקיעת החמה שהיא זמן שחיטה חמשה עשר מילין שמשקיעת החמה ואילך אינו זמן שהיטה שהרי דם קדשים נפסל בשקיעת החמה וכשהוא רחוק משיצור זה והוא שהוא מן המודיעים ולהלן אי אפשר לו להיות למהלך בינוני בשעת שחיטה ואף על פי שאפשר לו להיות שם בשעת אכילה או שכבר נכנס קודם שחיטה לתוך התחום פטור ואין שוחטים עליו הא כל שהוא בשעת שחיטה קרוב חמשה עשר מיל אין זה דרך רחוקה וחייב ואם לא יכול להגיע כגון שהי חולה או זקן או שהי גמלים וקרנות מעכבין אותו הרי הוא כשגג או נאנס ואינו בדין דרך רחוקה ורי אליעזר אומר כל שהוא מאסקופת עורה ולחוץ וזהו שנקוד על שם דרך רחוקה לומר שלא רחוקה ממש אלא אף כל שהוא מאסקופת עורה ולחוץ כגון שחלה או נשתבש מהלכו ולא יכול ליכנס לעורה ומימי לר' עקיבא זהו בכלל שוגג או אונס ולא בדין דרך רחוקה והלכה כר' עקיבא:

11. רמב"ם ט ד החזקה הלכות קרבן פסח פרק א

(א) מצות עשה לשחוט את הפסח בארבעה עשר להדש ניסן אחר הצות ואין שוחטין אלא מן הכבשים או מן העזים כלבד זכר בן שנה ואחד האיש ואחד האשה חייבין במצוה זו:
 (ב) ומי שביטל מצוה זו בזוהר ועבר יום ארבעה עשר ולא הקריב והוא לא טמא ולא בדרך רחוקה הרי זה חייב כרת ואם ביטלה בשגגה פטור:

12. רמב"ם ט ד החזקה הלכות קרבן פסח פרק ה

(א) מי שהיה טמא בשעת שחיטת הפסח שאין שוחטין עליו או שהיה בדרך רחוקה או נאנס באונס אחר או ששגג ולא הקריב בראשון הרי זה מביא פסח בארבעה עשר להדש השני בין הערבים ושחיטת פסח זה מצות עשה בפני עצמו וזוהר את השבת שאין השני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו לפיכך חייבין עליו כרת:
 (ב) כיצד מי ששגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הויד ולא הקריב בשני חייב כרת ואם שגג או נאנס אף בשני פטור הויד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני ואם לא הקריב בשני אף על פי ששגג הרי זה חייב כרת שהרי לא הקריב קרבן ה' כמקודם והיה מזיד אבל מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון אע"פ שהויד בשני אינו חייב כרת שכבר נפטר בפסח ראשון מן הכרת. והאגת הראש"ד - מי ששגג או נאנס ולא הקריב בלשון אש האזל ל"א שנה זה כמטנתו כרבי ור' נתן ור' חנינא בן עקביא פליגי עליהו. והאגת הראש"ד - אע"פ שהזל בשני ל"א עכשו סוסר את דעתי ומאי קנא טמא ודכך רחוקה והזל בשני מטוג או נאנס בלשון והזל בשני:
 (ג) ומי שהיה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו את הדם אף על פי שבא לערב לא הורצה וחייב בפסח שני:

13. רמב"ם ט ד החזקה הלכות קרבן פסח פרק ה

(ג) מי שהיה בינו ובין ירושלים יום ארבעה עשר עם עליית השמש חמשה עשר מיל או יותר הרי זה דרך רחוקה וזהו בינו ובינה פחות מזה אינו בדרך רחוקה מפני שהוא יכול להגיע לירושלים אחר חצות כשיהולך ברגליו בנחת הלך ולא הגיע מפני שעכבוהו הבהמות בדחק או שהיה בירושלים וזהו והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעורה עד שעבר זמן הקרבן הרי זה אנוס ואינו בדרך רחוקה מי שהיה חבוש חוץ לחומת ירושלים והבטיחות לצאת לערב שוחטין עליו וכשיצא לערב יאכל כמה דברים אמורים נשהיה חבוש ביד ישראל אבל אם היה חבוש ביד עכו"ם אין שוחטין עליו עד שיצא ואם שחטו עליו ויצא הרי זה אוכל ואם לא יצא פטור מלעשות פסח שני שהרי נשחט עליו וכן האונן והחולה הזקן שהם יכולין לאכול הרי אלו פטורין מלעשות פסח שני. והאגת הראש"ד - הלך ולא הגיע ל"א אינו חופס דרך גמלא:

14. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף כ"ה

משנה מן המודיעים ולפנים נאמנין על כלי חרס מן המודיעים ולחוץ אין נאמנין כיצד הקדר שהוא מוכר הקדרות נכנס לפנים מן המודיעים הוא הקדר והן הקדרות והן הלוקחין נאמן יצא אינו נאמן. גמרא תנא מודיעים פעמים נלפנים פעמים כלחוץ כיצד קדר יוצא והכר נכנס כלפנים שניהן נכנסים.

יש הבדל בין אי קיום קרבן פסח בגלל - מזיד שוגג אנוס וטמא ובין מי שהיה בדרך רחוקה.
 המשנה מגדירה דרך רחוקה - מהמודיעין ולחוץ, הגמרא, ובעקבותיה הרמב"ם מגדירים את טווח המצווה על פי המרחק שהמקום הוא ט"ו מילין שמאפשרים להגיע בו ביום להקרבה. במשנה יש הגדרה של המקום הזה מהמודיעין ולפנים - לא לחינם קראה המשנה את שם מקום הקרבן דווקא על שם מודיעין-למרות שאולי היו עוד ערים במדינה הזו.
לקרבן פסח יש כמה מימדים: עש"ן-מקום; זמן; אדם
מקום - שאינו מחוץ לתחום דרך רחוקה.
זמן - התחלת הזמן של הקרבה הוא מחצות וחצי? והמן החיוב הוא מעלות השחר (למי שנמצא שלא בדרך רחוקה).
אדם - ישראל, שאינו ערל, שאינו טמא.
 הציון לגבי פסח שני האם הוא בתורת תשלומין לפסח ראשון, או שהוא רגל בפני עצמו שאין הכל חייבין בו - רק מי שלא הקריב בראשון.
 הדין של דרך רחוקה הוא דין מיוחד. יש הבדל בן דיחוי שבא משום טומאה או אף אם לא הקריב במזיד לבין מי שלא הקריב משום שהיה בדרך רחוקה, כפי שמתבאר בגמ' ובמב"ם:
 • בטומאה ובמזיד, אם הוא לא הקריב חל עליו חיוב כרת והוא מתבטל לגבי פסח בפסח שני. אולם מי שהיה בדרך רחוקה בזמן הקרבה - זה סוג של פטור, שלא חלה עליו חיוב כרת ועל כן גם אם לא הקריב בפסח שני לא חל עליו חיוב כרת.
 • בטומאה צריך לעשות ככל יכולתו להטהו כדי שיהיה טהור בזמן הקרבה. לעומת זאת מי שהיה בדרך רחוקה גם אם יכול היה להגיע בשוטים או להכנס לתוך התחום של החיוב מערב י"ד לא חייב בכך, ואם לא נכנס, אף שיכול היה אינו מתחייב בכרת.